

Una carta de Pompeu Fabra i el cavall de Troia per a l'extinció de la llengua valenciana

JOAN B. SANCHO

Ingenier Tecnic de Telecomunicacions
Professor de Llengua Valenciana
per Lo Rat Penat

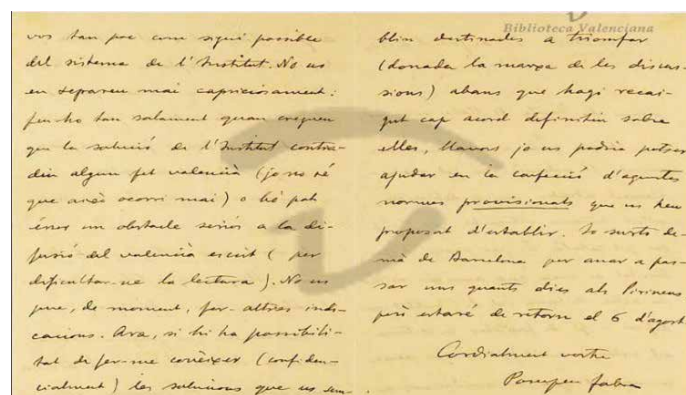
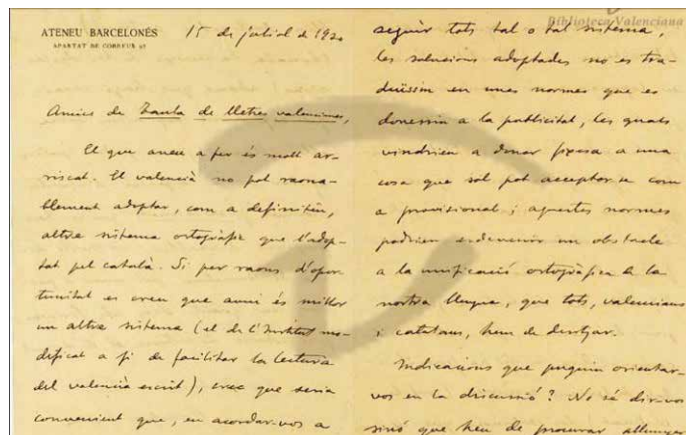
Consultant archius, hui en major facilitat gracies a les noves tecnologies, hem pogut accedir a una carta de Pompeu Fabra firmada en 1930 que condicionava l'autonomia de la llengua valenciana. La missiva manuscrita —que se transcriu— anava dirigida a un grup de joves activistes valencians col·laboradors de la revista **Taula de Lletres Valencianes** (TLIV) (1927-1930).

Considerem que inclús el membret (*Ateneu Barcelonés*) es intencionadament més discret i personal que si haguera gastat l'encapçalament de l'Institut d'Estudis Catalans, lo que revela que vol influir, però de forma subtil i no fer-ho de forma "institucional".

La data, *15 de juliol de 1930*, nos permet posar en context històric l'escrit en dos fets que es produïren en a penes dos mesos. El primer es l'encontre, unes setmanes abans, concretament el 30 de maig, aprofitant la visita de Fabra¹ a València formant part de la delegació que acompanyà a Jaume Bofill i Mates, designat mantenedor del Jocs Florals de Lo Rat Penat. El segon es del mateix juliol, mes en que *TLIV*, en el número 34, faria pública una crida a escriptors i editorials a un nou intent d'unificació ortogràfica que buscava superar les discrepàncies "ortogràfiques", i de pas truncar l'implantació de les Normes Ortogràfiques de 1914.

La salutació inicial: "*Amics de Taula de Lletres valencianes*", evidencia l'existència de la relació prèvia que acabem de comentar.

En la primera part de la carta Fabra fa ús de la tercera persona i de formes impersonals (*es creu, es donessin, no es traduïssin, pot acceptar-se, seria*

▲ Correspondència entre Pompeu Fabra i Taula de Lletres Valencianes. (Donació Família Adolf Pizcueta. Biblioteca Valenciana)

convenient, puguin, pot ésser...). Aparenta objectivitat i clarament es situa des del primer moment en un estatus de superioritat, des del qual es permet aconsellar, dirigir i controlar el *pla d'acció*. Sap que es dirigeix a un grup de joves en posició genuflecta, d'obediència.

Transcripció

15 de juliol de 1930

Amics de Taula de Lletres valencianes,

El que aneu a fer és molt arriscat. El valencià no pot raonablement adoptar, com a definitiu, altre sistema ortogràfic que l'adoptat pel català. Si per raons d'oportunitat es creu que avui és millor un altre sistema (el de l'Institut modificat a fi de facilitar la lectura del valencià escrit), crec que seria convenient que, en acordar-vos a seguir tots tal o tal sistema, les solucions adoptades no es traduïssin en unes normes que es donessin a la publicitat, les quals vindrien a donar fixesa a una cosa que sol pot acceptar-se com a provisional; aquestes normes podrien esdevenir un obstacle a la unificació ortogràfica de la nostra llengua, que tots, valencians i catalans, hem de desitjar.

Indicacions que puguin orientar-vos en la discussió? No sé dir-vos sinó que heu de procurar allunyar-vos tan poc com sigui possible del sistema de l'Institut. No us en separeu mai capriciosament: feu-ho tan solament quan cregueu que la solució de l'Institut contradiu algun fet valencià (jo no sé que això ocorri mai) o bé pot ésser un obstacle seriós a la difusió del valencià escrit (per dificultar-ne la lectura). No us puc de moment, fer altres indicacions. Ara si hi ha possibilitat de fer-me conèixer (confidencialment) les solucions que us semblin destinades a triomfar (donada la marxa de les discussions) abans que hagi recaigut cap acord definitiu sobre elles, llavors jo us podria potser ajudar en la confecció d'aquestes normes provisionals que us hem proposat d'establir. Jo surto demà de Barcelona per anar a passar uns quants dies als Pirineus; però estaré de retorn el 6 d'agost.

Cordialment vostre

Pompeu Fabra

Comença en una clara advertència per a captar l'atenció sobre l'importància de l'assunt. Prete que des del primer moment siguen conscients: *"El que aneu a fer és molt arriscat"*.

Fabra controla el llenguatge en subtileja per a que els joves de *Taula* no es senten en excés dirigits, que parega que son autònoms, que senten que es d'ells de qui brollen les idees i la voluntat, com que tenen ells el control de la situació. Ho fa en tot el coneiximent del món, en el to d'un mestre davant d'un nou aprenent per a que este agarre confiança.

Projecta l'idea de que van tots junts idiomàticament i culturalment, i als joves entusiastes valencians catalanisants els fa participis, com si el projecte fora comú, d'una decisió que ja havia segut presa unilateralment des de Barcelona: *"...la unificació ortogràfica de la nostra llengua, que tots, valencians i catalans, hem de desitjar"*, quan realment, eixe es el desig i la pretensió dels polítics catalans des de tres dècades abans. Es la manera d'induir que els valencians vegem la realitat en ulls catalans.

En la segona part de la carta (segon paràgraf) comença aparentant que a penes te res que dir, pero en realitat es tot lo contrari: *"Indicacions que puguin orientar-vos en la discussió? No sé dir-vos..."*. Sap que es presenta una gran oportunitat i que no pot, ni deu, perdre el control. Està clarament "tutelant-los" per a que no es desvien del "pla"; de fet, discretament els demana un feedback: *"si hi ha possibilitat de fer-me conèixer (confidencialment) les solucions... abans que hagi recaigut cap acord definitiu sobre elles, llavors jo us podria potser ajudar en la confecció d'aquestes normes provisionals que us hem proposat d'establir"*

Reparem que fins ad este moment dona l'impressió de que Fabra s'entera de l'iniciativa quan ja està en marxa, que no li agrada massa pero que, si no hi ha mes remei, se pot fer si se fa en molt de conte; pero ara diu clarament que "us hem proposat", o siga, que l'estrategia sorgi de Catalunya i que ell era u dels que la dissenyà. Una nova confirmació d'una estrategia repetida: fingir que una iniciativa s'origina en Valencia quan en realitat es dirigida des de Catalunya.

La carta te una estructura deductiva; partix d'una premissa (falsa²) que no explicita, pero que està en l'imaginari del grup: "el valencià i el català son la mateixa llengua"; es dir, lo que els renaixentistes valencians dien "llemosí" ara s'ha de dir català, i les normes aprovades per l'IEC, elaborades a partir del dialecte barceloní, ara han d'adoptar-se de forma uniforme per tots els que ells consideren uns altres "dialectes del català".

En el context de la premissa anterior es troba el "pla" que estan preparant en la mes absoluta discreció, del qual analisa les implicacions que es poden derivar. El primer paràgraf es contundent i en ell es dedueix, sense nomenar-les i de forma subtil, que les Normes de 1914 (Fullana) no poden seguir sent el codic vàlid per a escriure el valencià, perque el valencià no pot adoptar mai una normativa diferent a la de l'IEC: **"El valencià no pot raonablement adoptar, com a definitiu, altre sistema ortogràfic que l'adoptat pel català"**.

Estem davant de l'estrategia per a integrar als valencians en una codificació única, unitària i uniforme, estrategia oculta de l'IEC per a impedir que la llengua valenciana tinga normes pròpies, entitat normativadora pròpia, etc. **Estrategia anti normativa³ valenciana** (destruint la llengua valenciana, se fan amos de la nostra literatura clàssica, de la qual ells carixen).

El "pla" que estan embastant consistix en implantar un nou "acort ortogràfic provisional" basat en les normes de l'IEC, en algunes concessions a la fonètica i la fonologia valenciana, inclús al lèxic, pero, això sí, en data de caducitat ("provisional"). Les dos parts saben que, per a tindre èxit i "triumfar", est acort ha de contar en un recolzament numèros, representatiu i significatiu entre els escriptors i les publicacions valencianes (valencianistes).

Fabra interve per a posar un límit a les concessions, les mínimes imprescindibles: *"heu de procurar allunyar-vos tan poc com sigui possible del sistema de l'Institut"*. La següent pregunta es: ¿quantes concessions o desviacions de les normes de l'IEC es poden permetre? *"No us en separeu mai capriciosament i feu-ho tan solament quan cregueu que la solució de l'Institut contradiu algun fet valencià (jo no sé que això ocorri mai)"*. Comença, puix, dient clarament que l'única opció admissible

es ninguna, pero immediatament obri sorpresivament una porta al reconèixer la dificultat que les normes ortogràfiques de l'IEC tenen per a la comprensió lectora dels valencià parlants: *"pot ésser (les normes de l'IEC) un obstacle seriós a la difusió del valencià escrit (per dificultar-ne la lectura)."*

Fem un incís per a fer notar que Fabra està reconeixent el desconèixerment que te del valencià *"jo no sé que això ocorri mai"*; es dir, que la persona que ha segut responsable d'establir unes normes per a una llengua reconeix que ignora un dels seus "dialectes". A banda de no dir massa bo de la seua categoria com a lingüista, ni de la suposta base científica del seu treball, constatem una vegada mes que, des de l'inici, la germanor era una falàcia i lo que pogueren opinar o aportar els valencians era irrellevant. Mai se

▲ Portada del primer número de la revista *Taula de Lletres Valencianes*, any 1927.

buscà la cooperació, sino una total subordinació.

El pla contempla no donar publicitat a l'acort perquè saben que pot truncar-lo; es clarament, i ells ho saben, un cavall de Troia, un instrument estratègic per a aconseguir el triomf final: l'implantació *progressiva* de les normes ortogràfiques de Fabra sense desviació ni concessió alguna.

Deixa clara la “conveniència” de que, en el cas que per estratègia s'hagen d'adaptar les normes de l'IEC en concessions, estes tinguen un caràcter “provisional” (fins que en el temps desapareguen les concessions) i que tinguen poca publicitat per a que no acaben imponent-se com a definitives: *“Si per raons d'oportunitat es creu que avui és millor un altre sistema... les solucions adoptades no es traduïssin en unes normes que es donessin a la publicitat, les quals vindrien a donar fixesa” [...] “a una cosa que sol pot acceptar-se com a provisional.”*

En el fons reconeix que les normes de l'IEC no faciliten la lectura als valencià parlants, per esta raó pareix entendre que una bona estratègia podria ser adoptar per als valencians —sempre que siga de forma “provisional”— un model *“de l'Institut modificat a fi de facilitar la lectura del valencià escrit”*, es dir, una versió adaptada de les normes fabrianes en la finalitat de que a lo llarg del temps vagen, a poc a poc, introduint-se i resultant familiars a força d'habituar-se a vore-les escrites per part d'una elit valenciana catalanitzant: *“Si per raons d'oportunitat es creu que avui és millor un altre sistema.”*

Es esta una mostra més que, des dels primers partidaris d'adoptar per als valencians les normes fabrianes fins als actuals, pensaven en adaptacions. Alguns ho desijaven sincerament i uns altres per simple estratègia al constatar que els valencians no les acceptarien, i manco sense respectar, no únicament el nom de la llengua **valenciana**, sino els particularismes valencians fruit de l'evolució del romanç migeval i com a conseqüència del caràcter patrimonialista que des de llavors ha tingut la llengua per als valencians.

L'insistència de Fabra en que eixes concessions foren provisionals revela que lo que realment es prete es una genuflexió total. Açò supondrà la pèrdua de la singularitat de l'idioma valencià i en definitiva la pràctica desaparició i bandejament d'aquelles característiques evolutives pròpies que Fullana volia salvar i conservar.

Es constatable que historicament en València no únicament s'ha qüestionat que les normes d'ortografia de Fabra siguen apropiades per al valencià sino també la suposta naturalesa dialectal de la llengua; tan sols entre una minoria catalanitzada s'acceptaven de bon

▲ Pompeu Fabra.

grat estos extrems. Ademes de raons de tradició, d'etimologia, de fonètica que a la llengua valenciana li donen entitat pròpia, es tracta d'afegir el sentiment general dels seus usuaris i de la voluntat de “diferenciar-se”.

L'orige de la polèmica ortogràfica i lingüística fon política i seguirà perdurant en el camp de la política perquè tornarà el dia que algun grup en prestigi social i acadèmic

es farà la pregunta: ¿per qué son tan necessaris —de fet, imprescindibles— els correctors ortogràfics en totes les administracions públiques i privades per a corregir els errors ortogràfics i gramaticals en totes les esferes socials a l'hora d'escriure el valencià? La resposta es que hui ben pocs valencians dominen l'actual ortografia artificialment imposada; i no poden fer-ho perquè no respon a un codi adequat a la llengua viva que es parla i que deuria facilitar la transcripció.

Llengua, cultura, política, pàtria i nació estan íntimament relacionades. Els intents d'absorció porten ja més de cent anys en diferents etapes.

El pancatalanisme ha passat de ser insignificant i reduït a una minoria poc influent a començament del segle XX, a penes sense importància, a ser ara l'elit dominant, controlant els llocs estratègics, el poder i l'economia.

En les nostres mans està posar fre ad esta “pandèmia” i eixercir de vers valencians, també idiomàticament.

1. Aprofità el viatge per a entrevistar-se en els joves escriptors promotors de la revista *Taula de Lletres Valencianes* i uns altres activistes del moviment catalanista en València. Tornà molt satisfet de la visita, segons entrevista de Martí Martell, pseudònim de Miquel Duran i Tortajada, que li feu a Fabra en Barcelona només tornar de València. Publicada en el nº 33 de *TLIV* del mes de juny de 1930, pp. 9 i 10.

2. ¿Per qué diem que es tracta d'una premissa falsa? Perquè no es irracional, sino tot lo contrari, es molt raonable pensar que el valencià te el mateix o més dret que el català a passar de ser considerat un dialecte a una llengua. ¿Acas no reünix totes les condicions per a ser-ho: diccionari, flexió verbal, gramàtica, producció literària, consciència idiomàtica, reconeixement llegal en l'Estatut d'Autonomia, ademes de raons que avala la sociolingüística?

3. No s'ha comptat en la participació dels valencians en la confecció de les normes fabrianes. Deixaren a banda opinions ben qualificades, com les de Lluís Fullana. Les decisions foren des de les elits intel·lectuals i polítiques de Barcelona. En el primer terç del segle XX s'han pres ja en la capital catalana tres decisions fonamentals: la primera es que no han de ser diverses llengües dins del mateix sistema lingüístic occitano-romànic, sino una sola llengua que ha de dur per nom català/llengua catalana, i que lo demes, inclos el valencià, son varietats dialectals. La segona decisió es que la normativització de totes elles ha de partir del barceloní. La tercera es que l'ent normativitzador ha de ser únic: l'Institut d'Estudis Catalans, i que han d'evitar a tota costa que els valencians decidixquen una altra cosa distinta a les pretensions catalanes: centralització i uniformització de la llengua, que ha de dir-se català, i han de ser els catalans els que tinguen el control total i absolut.